

ומעתה ניתן גם ליישב הסתירה שברש"י בב' אופנים: א' שרש"י במשנה בא להוסיף על דרך דברי התוס' שדרך שאלה הרי מותר לענות, א"כ הרי עדיין האפשרות קיימת להסביר ההתנגדות לדברי הרב בדרך זו, וקשה למה מתחילין מן הצד? ולזה מוסיף, דכיון דהתנגדות ממש אסורה חיישין שלא ירצו גם להביע התנגדות בדרך שאלה. ב' דנראה מהמשנה שהמנין מתחיל מן הצד הן בהתחלת הדיונים והן בשעת ההכרעה הסופית, שהרי לא חילקו בדבר. והרי כנ"ל בהכרעה הסופית הרי ודאי מותר להתנגד (וזה הרי ברור לכל הדעות, לאחר שכבר התחילו אתמול מן הצד ושמעו דעות החולקים על הרב טרם שנשמעה דעתו, שאז הרי ודאי אין איסור בסוף להמשיך בדעה זו, וכן לחזור ולראות דברי המזכיר), א"כ למה נאמר **בסתם** במתני' ולמה לא יהא הדין שרק בראשית הדיון מתחילים מן הצד משא"כ בשעת ההכרעה הסופית. ולזה הוסיף רש"י עוד טעם במתני', היינו שגם אז אכתי קיים חשש שלא ירצו להתנגד לדעת הגדול, כיון שעכ"פ יש יסוד הלכותי מסויים האוסר התנגדות לרב באיזו צורה שהיא וכנ"ל.

סימן ה: פסול זקנה בסנהדרין

א.

איתא בגמרא (סנהדרין ל"ו): : אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים. ופירש"י זקן ששכח כבר צער גידול בנים ואינו רחמני וכן סריס. וכ"ה ברמב"ם (פ"ב מסנהדרין ה"ג): אין מעמידים בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס מפני שיש בהם אכזריות ולא מי שאין לו בנים כדי שיהא רחמן. פסול זה הוא בעיקרו **בדיני נפשות** שיש בהם דין והצילו העדה. וצ"ל שכיון שאינם ראויים לד"יין אין מושיבים אותם בסנהדרין גם לשאר דברים. ובחיד' רבינו יונה שם נראה שנוקט שפסול זה הוא בשאר דברים רק מדרבנן, עיי"ש (ד"ה איכא). והמסתבר לכאורה כי היכן מצינו בתורה שגם במקום שאין דין והצילו העדה פסולים אלה שאין בהם רחמנות. ובמסית הרי אמרו שמושיבין בדינם זקן וסריס וכו' (שם בברייתא), וודאי שאין הפירוש שזו חובה להושיב בדינם רק כאלה, שהרי הכתוב 'לא תחמול ולא תכסה עליו' אין משמעותו דוקא לענין מי שישב בדינו, ולפסול מי שיש לו בנים, אלא שאין שם הקפדה על הצלתו. שמשו"כ קבעו חכמים שראוי להושיב בדינו אלה שאין בהם רחמנות. ואילו היה זה דין תורה שרק אלה הראויים לדין 'הוצילו העדה' כשרים לכל עניני סנהדרין ולא אחרים, כי אז ודאי גם לדין מסית היו פסולין, א"י כנ"ל שאינו אלא דין דרבנן.

ובפשטות צ"ל דכיון שאינו אלא **מדרבנן**, ולא נזכר דין זה אלא לענין **הושבתם** בסנהדרין שאין גם הדין דרבנן אמור אלא לתחלת הושבתם בסנהדרין, שיש להקפיד שיהיו ראויים גם לד"י"ם אבל בשהיה כבר בסנהדרין אלא שהזקין אינו נפסל אלא לד"י"ם, אבל אין מסלקין אותו משאר עניני הסנהדרין. אולם מרן הגר"י נסים שליט"א (התוה"מ קובץ ז-ח) מוכיח דדעת הראשונים שכשם שפסול לכתחלה כן מסלקין אותו מן הסנהדרין כשהזקין גם לשאר דינים. דבריו מתבססים על הרשב"א, רבינו יונה ורש"י:

הרשב"א (שו"ת ח"י סי' קצ"א) כ': נ"ל דכל שהוא תלוי בסבה, כל שישנה לסבה ענין נגרר אחר הסבה, וסבת הזקנה אכזריות. ולפיכך אין מושיבין אותו אחר שנזדקן **בדין** של סנהדרין שהרי נתחדשה לו הסבה הגורמת. וכ"י לשון רש"י שכתב זקן שכבר שכח צער גידול בנים ואינו רחמני. וסריס נמי אעפ"י שנסתרס עכשיו מסלקין אותו, ע"כ. הרי דעתו מפורשת שמסלקין אותו גם כשכבר ישב מקודם בסנהדרין. (אגב, נראה מלשונו שמפרש 'אין מושיבין' הכונה על הושבתו בדין זה שבא לפניו, ולא קאי על ראשית הושבתו בסנהדרין וממילא הדיוק ממה שהברייתא לא נוקטת רבותא יתירה שגם מסלקין אותו נופל, שהרי בזה באמת מיירי הברייתא);

רבינו יונה בחידושו הנ"ל כ': ונ"ל דכשם דאין מושיבין זקן בסנהדרין, כך אם היה זקן מסלקין אותו, שהרי אינו יכול לדון ד"י"ם לפיכך אין מושיבין אותו:

רש"י (הוריות ד' ד"ה או) כתב: אי נמי זקן או שלא היה לו בנים היה לכך נתמנה אחר במקומה הרי ג"כ דבריו מפורשים שגם אם הזקין בהיותו בסנהדרין מסלקין אותו.

ותמה על מש"כ ב"חסדי דוד" בברייתא הנ"ל שפשוט שאם הזקין בסנהדרין אין מורידין אותו דמעלין בקודש וכו' "וכ"כ ז"ל", שהרי בראשונים הנ"ל מבואר ההיפך, ומי הם הראשונים שרמזו עליהם חסדי דוד שכתבו כדבריו. עכת"ד.

ויש לעיין במה שהרשב"א מסתמך על רש"י שכתב בטעם פסול הזקן שכבר שכח צער גידול בנים, שמה אפשר להוכיח מזה לענין פסולו לשאר דברים דבעי סנהדרין, הא ע"כ שם הפסול אינו עצמי אלא מפני שאינו ראוי לד"י"ם, וא"כ בזה הרי אפשר אכתי להסתפק שמא דין זה אינו אלא כשבאים להושיבו בתחלה אבל לא כשכבר ישב, וצ"ע לכאורה.

ב.

ונלעני"ד לקיים דברי ה"חסדי דוד" שיש להם יסוד ושורש בדברי הראשונים, וכלה"ן. ונפתח בדברי הרבינו יונה וביאורם. הרי"ם עומד שם בדברי הגמרא שלענין שוה"נ לא נאמר הפסול של זקן וכו' ואעפ"י דבעי סנהדרין של כ"ג לדון, והקשה הא כיון דעכ"פ אין מושיבין זקן בסנהדרין איך יוכל לדון בדין שוה"נ. ותיירץ וז"ל: ונ"ל דכשם דאין מושיבין זקן בסנהדרין, כך אם היה זקן מסלקין אותו, שהרי אינו יכול לדון ד"י"ם, לפיכך אין מושיבין זקן, וכ"י בשנוי דבריו (כ"ה הגירסא לפנינו, אולם נראה שט"ס הוא והיה כתוב בראשי תיבות "בש"ד", והכונה: בשאר דברים, היינו לא רק ד"י"ם בלבד). אבל בממזר ובשאר פסולים אי אפשר לפי שפסולים מתחלתן הם ולא ישבו מעולם כנ"ל, עכ"ל. ותיירצו בפשוטו אינו מובן דמאחר דמסלקין אותו גם כשכבר היה אדרבא הרי קשה טפי שא"כ לא יצויר כלל ישיבת זקן בסנהדרין. ובהתוה"מ (ט-ל עמ' ס"א) יצא הרב ב. רבינוביץ-תאומים לבאר דבריו שהכונה

שכיון שאינו פסול עצמי אלא מפני שאינו ראוי לדון דיי"ן אם לא סלקוהו ודן את הדין בדבר שאינו מדיי"ן דינו דין, וזהו שאמרו בגמ' שאין כן בשור הנסקל, כיון שאינו דיי"ן ואין פסולו מה"ת בזה בדיעבד יהא דינו דין". וכמה זה דחוק: חדא דאם המדובר מצד בדיעבד אם עברו ולא סלקוהו, אי"כ כה"ג היה יכול להיות גם כשהיה זקן מעיקרא ועברו ומינוהו, שלגבי שוה"נ מיהת דיש דין ולמה היה הר"י צריך בתירוץ להזכיר הא דמסלקין אותו. ועוד, דאין נראה פשטות הדברים דכל הנפ"מ היא רק לענין אי עשו שלא כדן ולא סלקוהו ולא נזכר מזה כלום בגמרא, ולשון הברייתא דמייתי הוא לענין שאין מושיבין דהיינו לכתחלה.

ע"כ נראה לבאר כונתו (אם כי הלשון אינו מתוקן ונראה לעין שנפלו בו טעויות בהעתקה וכנ"ל) שבתירוץ מתעכב על לשון הברייתא שנאמרה רק על לכתחלה "אין מושיבין" בעוד שלענין דיני נפשות ודאי גם אם כבר ישב מקודם מסלקין אותו כיון שנתחדש בו טעם הפיסול. ומדייק מזה שהברייתא מיירי לשאר דברים ג"כ, ובהם אין באמת פיסול אלא בתחלת המינוי, כיון שבהם אין כלל הנימוק לפוסלן, ורק מדרבנן הקפידו שלא למנות אי"כ יוכל לדון כל דיי"ן ג"כ. וזה ל"ש באלה שכבר יושבין, ומטעם מעלין בקודש וכו', מאחר שאין בזה כל נימוק עצמי לפוסלן. וע"כ לענין שור הנסקל הרי שפיר יכולין לדונו כיון שנשארים בסנהדרין ואינם פסולים אלא לדיי"ן גרידא.

ועפ"י האמור יבוארו לנו גם דברי הרמב"ם, ותהיה הוכחה שגם לרמב"ם אין פסול זקן בשאר דברים אלא לדיי"ן בלבד, וכדיוק בעל שיכנה"ג שהביא מרן שם בא"ד. ממה שלא נקט הפסול אלא בתחלת העמדתו. דהנה הרב רבינ. תאומים במאמרו הנ"ל מתעכב על השמטת הרמב"ם הלכה זו ששוה"נ נידון גם ע"י זקן וכו', ותירץ בדוחק רב ע"ד הפלפול, שסוגיא דילן אינה להלכה, עיי"ש. וכמה קשה הדבר לדחות סתמא דגמרא שלא נאמר בה שום מחלוקת, ואי"ל.

אכן להנ"ל אי"ש מאד שכיון שהר"מ לא נקט הפסול דזקן אלא לתחלת העמדתו בסנהדרין, וכלשון הברייתא שאף היא מדברת על ראשית הושבתם, אי"כ סתמו כפירושו שאם כבר ישב אין מסלקין אותו, דאל"ה הוי נקטי רבותא טפי: ואין פסולו אלא לדיי"ן גרידא דהתם הטעם קיים שא"א לקיים בו והצילו העדה. מעתה הרי אין צורך כלל להביא הא דשוה"נ כשר גם בזקן וכו', שכיון שאין שם הפסול של והצילו העדה, הרי דינו של שוה"נ כמו כל שאר דינים שבסנהדרין שאין הזקן פסול בהם. ואם לראשית הושבתו לדון בשוה"נ, הרי אי"א בזקן, כיון שאין מעמידין בסנהדרין לכתחלה מי שאינו ראוי לדיי"ן.

וכל זה אי"ש רק אם נאמר כנ"ל שאין פסול בזקן לשאר דברים רק לתחלת הושבתו, משא"כ אם הא דפסול זקן הוא גם לשאר דברים גם כשכבר ישב בסנהדרין, אי"כ הא דכשר לשוה"נ הוא דין מיוחד במינו (שבאמת הוא מוקשה דמ"ש משאר דברים) או שהוא רק בדיעבד, הרי היה צריך להשמיע חידוש זה, ולמה השמיטו הרמב"ם.

ג.

ומעתה ניגש לברר דעת רש"י דהוריות ד: הנה רש"י התקשה במה שאמרו שם במשנה "או זקן שאינו ראוי לבנים" וז"ל: קשיא לי מפני מה אינו ראוי להוראה. ובלח"מ (פ"ג משגות ה"א) פירש דבריו אחרי שמעמיד הגירסא שהיתה לפני רש"י כנ"ל זקן שאינו ראוי לבנים וז"ל: דמשמעות זקן שאינו ראוי לבנים משמע דאעפ"י שיש לו בנים כיון שאין ראוי עוד להוליד אינו ראוי להוראה, לכן הוקשה לרש"י ז"ל דמה לנו שאינו ראוי להוליד, הא כיון שיש לו בנים סגי. ואע"ג דהוא זקן ואין ממנין זקן בסנהדרין כדאמרין בפאד"מ, היינו מופלג בזקנה מפני ששכח צער גידול בנים, אבל זקן שאינו מופלג בזקנה כ"כ -לא. ומתני' דתלה הדבר כיון שאינו ראוי להוליד, משמע דאעפ"י שלא יהא מופלג בזקנה הרבה אינו ראוי להוראה מכיון שאינו ראוי להוליד, לכן הוקשה לרש"י וכו' עכ"ל.

ולעני"ד אין זה מספיק לבאר כונת רש"י: הנה לפנינו במאירי לענין כשרות הסנהדרין כי ג"כ שיהיו בעלי זקנה בינונית, לא זקנה מופלגת (ד. פרנקפ. עמ' 55), והיינו עפ"י הברייתא הנ"ל הפוסלת זקן, דהיינו ע"כ זקנה מופלגת כדהוכיח הלח"מ שם. ובביאור המושג כי במק"א (עמ' 164) זקן זה דוקא שאינו מוליד, שאם הוא מוליד לא שכח צער גידול בנים, ע"כ. והיינו כי המושג זקנה מופלגת אינו ברור מהו, והגדירו בזה שאינו מוליד. וכונתו נראית ברורה עפ"י המתבאר בשבת (קיא.). דיש זקן שמוליד ע"י רפואה, ובה אין היתר שתיית כוס של עקרין, דכיון שראוי עכ"פ להוליד ע"י רפואה עדיין בגדר ראוי להוליד הוא. אכן נראה פשוט דכ"ז הוא כשלא הפליג בזקנה. שאילו הפליג ודאי שאין כל רפואה מועילה לו, וכדבה"כ 'הלבן מאה שנה יולד', שני"פ שבדרך הטבע לא יתכן בזה ע"י שום אמצעי שהוא. (והא דלא העמידו בסוגית הגמרא שבת שם בזקן מופלג, עדיפא מינה משני). ועפ"י נראה ברור שגם הא דניד"ד שפסול בסנהדרין כשאינו מוליד הכונה שגם ע"י אמצעים רפואיים לא מוליד, כי כל עוד שיכול להוליד ע"י רפואה הרי הוא כאילו שלם וכמו לענין סירוס וכנ"ל, וכן לענין טרפות הא דאילו מבדרי ליה סמא חי אינו בדין טריפה. וזהו רק בזקנה מופלגת שהרי סתם זקן מועילה בו רפואה וכנ"ל. וזהו שהגדיר המאירי הא דזקן מופלג בהא שאינו ראוי להוליד, היינו ע"י שום אמצעי, דלפ"ז היא הגדרה ברורה ומדוייקת. (ומסולקת ההערה איך הושיבו להלל הזקן וריב"ז בסנהדרין שתחלת הושבתם היתה בגיל שמונים (ע"י מאמר הגריי"ן הנ"ל) כי אז עוד לא הגיעו לזקנה מופלגת כזו, ואח"כ לא דנו בדיי"ן אלא לשאר דברים נשארו).

אי"כ לגירסא של זקן אינו ראוי לבנים, אינו מובן מאי קשי"ל לרש"י אדרבא, הרי במשנה זו הדבר מבואר יותר מהברייתא דסנהדרין דשם לא נזכר אלא זקן סתם ואילו המשנה הגדירה הדבר שהמדובר על שאינו ראוי להוליד מחמת זקנה שהיא זקנה מופלגת וכנ"ל ומאי קשי"ל.

עוד קשה שאם המשנה נוקטת כל הני דפסילי לשבת בסנהדרין מצד דבעינן שיהיו ראויים לדון דיי"ן, עדיפא הוי"ל לרש"י לאקשו"י, וזה באמת קשה מאד לפי גירסא זו למה לא הוזכר במשנה הא דסריס ואין לו בנים, כמו בברייתא הנ"ל ולמה לא הזכיר רק פסול דהזקן.

ד.

ע"כ נראה יותר הפירוש ברש"י כמש"כ בהגהות מלא הרועים (ד. וילנא) דקש"ל שאם אמנם הוא פסול בדי"נ מ"מ מנלן לפוסלו מלשבת בהוראה דא"ה. ובהגהות הנ"ל אמר לתרץ הקושיא דרש"י: כיון דבעינן כאן סנהדרין של ע"א, בעינן שיצא ראוי לסנהדרין, ע"כ. כונתו כיון שפסול לדי"נ אינו ראוי לשבת בסנהדרין, וישיבתו כמאן דליתא גם לענין איסור והיתר, והוא עפ"י הברייתא דסנהדרין הנ"ל שאין מושיבין אותו בסנהדרין. ולפ"ז הגירסא במשנתנו היא כמו בברייתא זו זקן או שלא ראה בנים. ולפ"ז אפשר לפרש בכונת רש"י דקש"ל שפסול זה אינו אלא מדרבנן וכנ"ל, ע"כ לענין הוראה אין מקום לפוטרים כיון שמה"ת ראוי הוא. אך אין זה במשמעות לשונו דהיה צריך לבאר זאת, שהרי פשוט הברייתא דסנהדרין מורה עכ"פ שאין מושיבים אותם שם. ע"כ נראה שהגירסא שהיתה לפני רש"י היא: זקן שלא ראה בנים, שהכל פסול אחד הוא. והיינו כי זהו ענין אחר ממה ששינוי בברייתא דסנהדרין ששם הוא רק פסול דלכתחלה וע"כ הם שני פסולים נפרדים, מצד זקנה לחוד ומצד שלא ראה בנים לחוד, והוא רק פסול דרבנן וכנ"ל. ואילו המשנה מדברת על פסול מסוג אחר שנצטרפו בו שני הענינים יחד. וזהו דקש"ל דבמה צירוף זה פוסלו מדי"ת.

ודבר זה מתברר מתוך הר"ח שהסביר בטעם הפסול מפני שחסרה לו מצות פו"ר שלא קיים. ולפ"ז ברור שהוא גורס ג"כ כנ"ל: זקן שלא ראה בנים היינו שלא נשא אשה ועכשו אינו ראוי כבר לזה. ומביא הר"ח עוד להני שפירשו שהוא מצד אכזריות וקש"ל עליהם: אי הכי מ"ש זקן. וכונתו ברורה לפ"מ שגורס זקן שלא ראה בנים שהכל אחד קש"ל דלפי פירושם נראה שבאו להשוות הפסול דמתני' לפסול הברייתא דסנהדרין, וא"כ הרי הם שני פסולים נפרדים וז"ב. ומ"מ הרי לכאורה קשה דיקשה איהו אנפשיה ג"כ קושיא זו, והרי הברייתא סנהדרין פוסלת מי שאין לו בנים א"כ מ"ש זקן. אלא ברור כנ"ל כי הוא מפרש ברייתא זו שהיא רק לענין תחלת הושבתם ולענין פסול לכתחלה, ואילו מתני' הפסול הוא מה"ת ומטעם אחר לגמרי מצד מצות פו"ר. וא"כ פשוט דגם רש"י היתה לפניו גירסא זו ודחה פירושם כמו שדחאה הר"ח, ולא הוה נהירא ליה גם פירוש הר"ח שמצד שחסרה לו מצות פו"ר הוא נפסל מסנהדרין ע"י.

ויוצא לנו שהן לרש"י והן לר"ח הפסול דברייתא ברור שהוא רק פסול דרבנן. ולכתחלה ולא בדיעבד.

ה.

ובדברים האמורים יובנו לנו דברי רש"י הקודמים שהגרי"נ הביאם להוכיח דעתו שגם אם הזקין מסלקין אותו שהרי כן כתב שם בתירוץ קושיתו במ"ש שלא היה המופלא עמהם, דא"כ הרי חסר ממנין הסנהדרין ובלא"ה אין הוראתם הוראה. ותירץ שנצרך אחד מהם לצאת לדרך ומינו אחר במקומו (וכונתו ששוב חזר הקודם, וממילא יש שם המספר גם בלעדי המופלא) "א"י זקן (או) שאין לו בנים היה לכך נתמנה אחר בסנהדרין". שמה דייק שגם כשהזקין מסלקין אותו, אולם לעני"ד לא יתכן לפרש כן ברש"י כלל שהרי חזינן מרש"י דס"ל שהמופלא הוא בע"כ ממנין הסנהדרין שאם היה שלא מן המנין, אעפ"י שהוא גדול בתורה שאין כמותו ומ"מ אם הוא פסול מלהיות בסנהדרין אין בזה חסרון בהוראתם מצד 'שהיה להם ללמוד ולא למדו'. שאל"כ הרי היה יכול להעמיד בפשוטו שהיה המופלא גר או ממזר, וכדלהלן במתני', שמשו"כ לא היה בכלל המנין, ומ"מ היה להם לשאול דעתו. אע"כ כנ"ל, אי אינו מן המנין אין זו טענה כלל שהיה להם ללכת אליו ללמוד. ואי איתא דגם בהזקין מסלקין אותו מן הסנהדרין, הרי שוב הוא כאילו אינו, ולמה לא נראה את הוראתם כהוראה מצד שהיה להם ללמוד, ומ"ש מגר וממזר שלי"א בזה שהיה להם ללמוד. אע"כ הכונה שעדיין נשאר הוא בסנהדרין, ולא נסתלק אלא לענין ד"י. ואשר ע"כ אמנם המספר ישנו גם בלעדיו, כי הוסיפו בהכרח על המנין לצורך ד"י. אולם כיון שעכ"פ נשאר הוא בסנהדרין לשאר דברים, ממילא לענין או"ה קיימת כלפיהם הטענה שהיה להם ללמוד ולא למדו. והיינו משום שפסול של זקן ושל לא ראה בנים הוא רק פסול דרבנן אינו אלא לענין תחלת הושבתם, אבל לא אם כבר ישב והזקין שנשאר בסנהדרין, לענין כל שאר הדינים חוץ מדי"נ, שע"י הוא פסול מה"ת, ושם אין הבדל בין לכתחלה לדיעבד.

ו.

ועפ"י כל הנ"ל נלע"ד שגם הרשב"א בתשובתו שגם אם הזקין מסלקין אותו, הכל הולך לענין ד"י דוקא. וזהו לשיטתו שמפרש הברייתא אין מושיבין הכונה שאין מושיבין בדין סנהדרין, שאין מדובר כאן כלל על מינוי קבוע בסנהדרין, אלא על ישיבה בדין מסוים, א"כ מפרש הברייתא על ישיבה בדיני נפשות: וסופה מוכיח עליה שמסיימת שאילו במסית מושיבים שמכאן שגם הרישא מדברת דומיא דסיפא על ד"י דוקא, ובה הוא שאמרה הברייתא שאין מושיבים אותו בדין זה. ולא מיירי כלל לענין לפסול אותו מישיבה בסנהדרין לשאר דברים כלל וכלל, כיון שראוי הוא גם לדי"נ, היינו לדין המסית, ואין פסולו אלא מדין והצילו העדה, שהוא פסול לפרט מסוים (דומיא דקרוב שאינו יכול לדון את קרובו, אכל אינו פסול לשאר דברים), וע"כ לדין שוה"י הוא כשר. ואל תתמה שא"כ מה הוזקק השואל לשאול בזה, הרי פשוט שלענין ד"י אין לחלק בין תחלת הושבתו לאח"כ, שהרי במאירי הביא דעת יש מפרשים שמאחר שכבר הורגל לדי"נ אין כאן בית מיוחד גם כשהזקין. הרי שאין הדבר פשוט כ"כ וצריכא רבה.

ואם נדקדק בדברי הרשב"א נראה כי א"א לפרשם כלל אחרת, דהנה הוא עונה לשואל שיש ללכת אחר הסבה וכיון שזו קיימת, ממילא האיסור קיים. ואי נימא שהשאלה היא לגבי שאר דינים, א"כ שם הסבה היא רק מפני שצריך שיהא ראוי גם לדי"נ, והוא רק מדרבנן וכנ"ל, כי אין לנו מקור לזה בתורה. א"כ מה פירוש הסבה קיימת, הרי גזירה זו דרבנן י"ל שפיר שלא גזרו אלא בתחלת המינוי, ולא כשכבר ישב ובאים לפוסלו. וכן מה שמסתמך על רש"י אינו מובן כפי שהערנו כבר לעיל, שרש"י לא כתב אלא הנימוק שפוסלים אותו, וזה שייך במיוחד לדי"נ, ואילו לשאר דברים אינו אלא אגב גררא, א"כ מה יש לשמוע מרש"י שזהו גם לענין אם כבר ישב.

אכן אם דברי הרשב"א סובבים על הפסול של זקן לדי"נ דוקא, ומפרש כנ"ל ברייתא רק לענין ד"י, הדברים מובנים, כי בזה באמת הסבה קיימת, כיון שיש בו עכשו אכזריות, מה בכך שהיה לפני כן כשר, עכשו הוא נפסל. וכן

ההסתמכות על רש"י היא נכונה, כי היה אפשר אולי לפרש שהפסול מצד שאינו מסוגל במצב של זקנה להתעמק בדבר, ובזה יש מקום לחלק שאם כבר רגיל ושגור בזה אינו צריך להתעמק כ"כ, כי הענינים נהירים לו, כדנראה שזוהי באמת הדעת של ה"י"מ שהביא המאירי הנ"ל, וכ"כ דעת בעל ההגהה ברמב"ם (פ"י"ג משגגות, שנקט בדעת הרמב"ם שלא כרש"י שפירש הפסול דזקן מצד שכבר שכת צער גידול בנים ואינו רחמני. ומה א"כ לדעתו נמוק הפסול דזקנה מופלגת, ע"כ מצד חוסר כשרון ההתעמקות בהלכה). ולזה הביא הרשב"א דמאחר דרש"י פירש הפסול מצד אכזריות, הרי מסתבר שגם בישוב מסלקין אותו מדין של ד"י"נ כיון שנולדה בו הסבה הפוסלת.

ז.

יש עוד לעיין בדעת הרמב"ם שביארנו דעתו ג"כ כשכנה"ג שאין פסול זקן אלא בתחלת העמדתו אבל אם כבר ישב אינו מסולק משם אלא לד"י"נ בלבד. שהרי בה' שגגות מביא הא דמשנת הוריות שאם היה זקן או שלא ראה בנים אין הוראתם הוראה. ופירשו הלח"מ וכן בעל ההגהה הנ"ל עפ"י הברייתא דסנהדרין הנ"ל, נראה מזה שהוא פסול תורה ושהוא מסולק גם מהוראות או"ה ולא רק ד"י"נ. אכן נראה שגם מזה אין סתירה ואדרבא זה יבאר לנו דבריו שהתקשה בהם הלח"מ שם. דז"ל הרמב"ם: ומנין שעד שיהיו כולם ראויים להוראה שני ואם מעיני העדה עד שיהיו להם לעינים. ולהלן הוא אומר ושפטו העדה מה העדה האמורה להלן בד"י"נ כולם ראויים להוראה, אף עדה האמורה בשגגה עד שיהיו כולם ראויים להוראה, עכ"ל. והקשה הלח"מ מה צורך בשתי הדרשות גם יחד. ועי' בחינוך (מצ' ר"כ) שלא הביא אלא הדרשא מעיני העדה - עד שיהיו להם לעינים, כלומר ראויים להוראה. ודברי הרמב"ם מוקשים.

אכן לפי הנ"ל נראה שהרמב"ם בא לתרץ גם הוא מה דקשי"ל לרש"י ולר"ח מה הפסול שיש כאן. דאילו הברייתא דסנהדרין אינה פוסלת אלא מדרבנן ולתחלת הושבתם, ואין זה פטור לענין הוראה. ולזה הרמב"ם מסביר כי לענין הוראה הוא דין מיוחד שנאמר בזה 'עני העדה', וזה משמעותו שהם להם לעינים **בכל דבר** כולל ד"י"נ, ורק במקרה כזה התורה מחייבת בפר הע"ד, אולם בכדי שלא נאמר שמא אין גם בזה הצורך **שכולם** יהיו ראויים לכל מיני הוראות, דשמה ע"י שיש בהם כאלה שראויים לד"י"נ נמי סגי (ובדומה למה שבירוש' דורש מעיני העדה שהכונה שיהיה המופלא עמהם. וקאי על אחד יחיד) לזאת מביא הגז"ש מעדה שנאמרה לענין ד"י"נ שצריך **כולם** ראויים להוראה שה"ה כאן רק כשכולם ראויים לכל הוראות, כולל ד"י"נ, רק אז יש בהם חיוב של פר הע"ד: א"כ הוא דין מיוחד בהוראת ב"ד, ואינו שייך לכל דיני כשרות הסנהדרין. באופן שדין זה של הוריות ודינא דברייתא דסנהדרין אין להם קשר כלל, והא דהוריות הוא מדי"ת ומגז"ה כדרך שצריך שם עוד תנאים נוספים בכדי לחייבם שאם אמר להם אחד טועים אתם אי"ח וכו' כמבואר בהוריות שם. ואילו דין הברייתא הוא דין דרבנן לגבי שאר דברים ואינו אלא דין לראשית הושבתם, אבל לא לענין לסלקן משאר דינים (חוץ לד"י"נ) כשכבר ישבו בסנהדרין והזקינו. ולדעת הרשב"א צידדנו דכל דין הברייתא לא נאמר אלא לד"י"נ, ואילו לשאר דברים אין כלל פסול אפילו לתחלת מינויים בסנהדרין.

סימן ו: לבירור סמכותה ההלכותית של הרבנות הראשית לישראל

לרגלי כמה פסקי הרבנות הראשית לישראל, שדעת איזה ת"ח לא הסכימה עמהם, ישנה מבוכה בקרב הציבור, וגם בין ת"ח, מהי סמכותה של הרבנות הראשית לקביעת הלכה, ובאיזו מידה פסק זה מחייב את הציבור. וראיתי למי שכתב שסמכותם של הרבנים הראשיים (ושל מועצת הרה"ר) לא נשתנתה כמלא נימא ממה שהיה להם טרם בחירתם לתפקידם זה. וזה מתוך ההנחה הפשוטה והנכונה כשלעצמה, שתורה מן השמים בכל פרטיה ודקדוקיה, וביאורה נמסר בתורה שבע"פ, המצויה בידינו ומקופלת בגמרא ופוסקים, ראשונים ואחרונים. וכיון שכן אין בכוח הרבנות לשנות הדין בשום דבר. ברם יש עוד כמה פרטים הטעונים בירור, ומהם נוכל לעמוד על כוח ההכרעה שישנם לאלה שנבחרו לעמוד בראש עם קדוש. לבירור שאלה זו מוקדש המאמר שלפנינו. והי' ינחנו בדרך אמת.

א.

גרסינן בגמרא ע"ז (ז, א): הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר, לחכם ואסר, לא ישאל לחכם ויתיר. היו שנים, אחד מטמא ואחד מטהר, א' אוסר וא' מתיר, אם היה אחד מהם גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו, ואם לאו - הלך אחר המחמיר. ר"י בן קרחה אומר: בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים, הלך אחר המקל. א"ר יוסף הלכה כר"י בן קרחה. עכ"ל הגמרא. ולכאורה פשוט שמה שהוכרע להלכה בשל תורה להחמיר, בדרבנן להקל הוא עפ"י הכלל הנקוט בידינו ביחס לכל ספק במציאות: ספק דאורייתא לחומרא, ספק דרבנן לקולא (ביצה ג, ב), שהרי כיון ששניהם שקולים ואין אנו יכולים להכריע ביניהם, נשאר הדבר ככל ספק אחר. וכן הוא בריטב"א שם: דכיון דספיקא הוי נקטינן **כספיקא דאורייתא** לחומרא. אכו עדיין הדבר טעון בירור כדלהלן.

ב.

הראשונים (רמב"ן, רשב"א, ריטב"א) הקשו על גמרא זו ממה שמצינו בעירובין (ו: וש"י) במחלוקת ב"ש וב"ה, וכן מסיק שם בגמרא "כל היכא דמשכחת תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי כעין מחלוקת ב"ש וב"ה", שהרוצה לעשות כדברי זה עושה והרוצה לעשות כדברי זה עושה. הרי מכאן שבכל מקום שהדעות שקולות ואין הכרעה מכוח רוב חכמה או רוב מנין, הרשות נתונה ביד כל אחד לסמוך על אחד המורים גם לקולא, וגם בדבר הנוגע לאיסורי תורה.

הרמב"ן וכן הרשב"א ביתר ביאור (חולין מ"ג): מתרצים שמה שאמרו שהרשות נתונה לעשות כדברי זה או זה הוא: "דוקא במילתא דאית בה לכל חד מהני תרי אמוראי או תרי תנאי קולא וחומרא, כעין מחלוקת ב"ש וב"ה